

І. О. Кучинська

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ФАКУЛЬТАТИВНІ УРОКИ З ПРОБЛЕМ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТИРІВ ДЛЯ УЧНІВ ВИПУСКНИХ КЛАСІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

У статті акцентується увага на можливому варіанті факультативу з проблем формування духовних цінностей учнів старших класів сучасної загальноосвітньої школи використовуючи духовно-виховну спадщину видатного національного діяча Івана Огієнка.

Ключові слова: Іван Огієнко, духовність, цінності, спадщина, особистість, факультатив.

Духовність, як відомо, це категорія людського буття, що виражає його здатність до творення культури та самотворення. Духовність виступає головним принципом самотворення особистості та суспільства, необхідною умовою вільного і творчого ставлення до особистого й суспільного життя, основою формування світоглядної культури. Зауважимо, значну увагу у формуванні саме духовних, світоглядних орієнтирів учнівської молоді приділяв видатний вчений-педагог Іван Огієнко. Він розглядав духовність як складну багатомірну систему ціннісних орієнтирів, що тісно пов'язані з провідними життєвими цілями та мораллю Християнства. Духовність постає як інтегральна категорія, що виражає теоретико-пізнавальну, художньо-творчу та морально-аксіологічну активність людини.

Сьогодні, як ніколи, першочерговим завданням перед педагогічною громадою постає питання важливості формування духовних ціннісних орієнтирів підрастаючої особистості. Використовуючи духовно-виховну спадщину Івана Огієнка ми пропонуємо можливий варіант факультативних уроків з проблем формування духовних ціннісних орієнтирів для учнів випускних класів загальноосвітньої школи.

Мета статті: запропонувати можливий варіант факультативу з проблем формування духовних цінностей особистості використовуючи духовно-виховну спадщину Івана Огієнка.

Матеріал погодинно пропонуємо розподілити так:

Урок 1-й. Духовно-національне відродження України у роки УНР (1917-1920 р.). Хвиля національного і духовного відродження українського народу, поява численних талантів, патріотів, які з кінця 20-х років були знищені або змушені виїхати і працювати за кордоном. Висвітлення гострих і складних соціально-ідеологічних колізій. Іван Огієнко. Біографія педагога. Витоки та джерела творчої наснаги. Духовність у працях педагога.

Урок 2-й. Духовні цінності у творчій спадщині українського патріота І.І. Огієнка. «Українська культура», «Українська церква», «Наука про рідномовні обов'язки».

Урок 3-й. Моральне життя у світі. Робота над змістом книги І.І. Огієнка «Бог і світ. Читанка для молоді недільних і українських шкіл та родин». Огляд десяти біблійних заповідей. Філософське осмислення суті людського буття.

Урок 4-й. Духовні цінності: втрати, пошуки, повернення. Історичні етапи духовного відродження українського народу. Шляхи повернення духовних цінностей українців. Засудження зневаги національної культури, віри, звичаїв, обрядів, традицій, яка породила моральне спустошення душі і бездуховність. Людська спільнота (особа й суспільство, участь у суспільному житті).

Урок 5-й. Диспут «Духовні цінності українського народу». Осмислення та оцінка духовно-національної спадщини. Розкриття болючих проблем сучасності.

УРОК 1-й

Тема. Духовно-національне відродження України у роки УНР (1917-1920 р.). Хвиля національного і духовного відродження українського народу, поява численних талантів, патріотів, які з кінця 20-х років були знищені або змушені виїхати і працювати за кордоном. Висвітлення гострих і складних соціально-ідеологічних колізій. Іван Огієнко. Біографія педагога. Витоки та джерела творчої наснаги. Духовність у працях педагога.

Мета. Ознайомити учнів з духовно національним відродженням цих років. Розкрити соціальний зміст загальнолюдських цінностей в працях українських діячів цього періоду. Ознайомити учнів з життєвим шляхом І. Огієнка; розкрити джерела його духовності. Виховувати вірність інтересам народу, нації.

Обладнання. Фотографії Івана Івановича Огієнка різних років.

Хід уроку

I. Повідомлення теми.

II. Вступне слово вчителя.

1. Дати стисло характеристику духовно-національного відродження, яке відбувалося у роки УНР (1917-1920 р.). Акцентувати, що такі видатні українські діячі, як М. Грушевський, С. Русова, Б. Грінченко, Г. Ващенко (коротко ознайомити з життєдіяльністю цих діячів) та інші, незважаючи на важкі роки боротьби за незалежність, пререгатинову роль в національному відродженні віддавали духовним цінностям. Вони вважали, що тільки духовне суспільство буде спроможне свідомо відстоювати і захищати інтереси своєї нації:

- а) розкрити учням демократичні перетворення цього періоду;
 - б) охарактеризувати шляхи збереження моральної, культурної спадщини народу.
- Вікторина «Яких ти знаєш видатних діячів Української Народної Республіки (1917-1920 р.)?»

Ознайомити учнів з життєдіяльністю видатного українського педагога, богослова, громадського діяча І.І. Огієнка (1882-1972 р.):

- а) коротке ознайомлення з біографією педагога;
- б) розкрити його погляди на духовність, духовні цінності, духовне відродження. Пояснити, що І.І. Огієнко належить до тих небагатьох освітніх діячів, які найглибше розкрили першооснови духовності українського народу і найповніше відобразили культурно-історичні основи національної системи навчання і виховання через дослідження української культури, церкви, історії, традицій, звичаїв, обрядів.

Ознайомлення з книжковою виставкою робіт І.І. Огієнка («Віри», «Дохристиянські вірування українського народу», «Книга нашого буття на чужині», «Біблія» (в перекладі І. Огієнка) і інші).

Читання епізодів, які розкривають погляди Івана Огієнка на сутність духовних цінностей українського народу:

- а) «Віра» (Холм, 1944. – С. 3-16);
- б) «Дохристиянські вірування українського народу» (Вінніпег, 1981. С.3 80-409);
- в) «Книга нашого буття на чужині» (Вінніпег, 1956. – С.7-18, 20-39)

Конкурс «Що ти знаєш про народну культуру українців?»

Назви відомі українські танці.

- Пісні.
- Традиції.

- Обряди.
- Звичаї.
- Фольклор.

Завдання додому. Відібрати ілюстрації на духовно-національну тематику, які відображають духовні цінності народу.

УРОК 2-й

Тема. Духовні цінності у творчій спадщині українського патріота І.І. Огієнка. «Українська культура», «Українська церква», «Наука про рідномовні обов'язки».

Мета. Розкрити відображену у працях долю українського народу, його культуру. Формувати бажання відстоювати духовно-національні ідеали, звичаї і традиції свого народу. Виховувати в учнів повагу до духовної історії минулого.

Обладнання. Портрети визначних діячів минулого (К. Острозького, І. Мазепи, П. Могили, Т. Шевченка та ін.). Ілюстрації на духовно-національну тематику, яку принесли учні. Записи народних пісень.

Хід уроку

Повідомлення теми.

Показ учнями ілюстрацій. Пояснення, чому вибрали саме ці.

Вступне слово вчителя про видатних українських діячів (К. Острозького, І. Мазепу, П. Могилу, Т. Шевченка та ін.).

Які духовно-національні ідеали відстоювали українські діячі минулого. Чому? Становище українського народу в умовах іноземного впливу:

- а) зневага українських традицій;
- б) нищення національної культури;

Прослуховування народних пісень (їх обговорення);

Огляд творчих праць І. Огієнка, які розкривали духовні джерела українців.

Актуальність «Української культури» І.Огієнка зумовлена самим її змістом, який був просякнутий думкою про самотність, оригінальність духовних цінностей українського народу:

- а) читання твору (С. 21-22; 57; 233).

Праця «Українська церква» розкриває православні джерела українського народу, історію віри та духовної культури:

- а) читання твору (С.75-79, 84-87; 112).

Великий виховний потенціал має книга «Наука про рідномовні обов'язки», в якій пояснюється, що важливим фактором, завдяки якому відбувається духовний розвиток особистості, через який зміцнюється нація в цілому – є рідна мова:

- а) читання твору (С.38-39; 50-60).

Завдання додому. Підготуватися до виступу «Як ти розумієш «моральність»?»

УРОК 3-й

Тема. Моральне життя у світі. Робота над змістом книги І. Огієнка «Бог і світ. Читанка для молоді недільних і українських шкіл та родин».

Огляд десяти біблійних заповідей. Філософське осмислення суті людського буття.

Мета. Утверджувати високі моральні цінності, прагнення зберегти кращі духовні надбання національної культури. Ознайомлення школярі і з християнською мораллю. Виховувати почуття людської гідності, доброти, милосердя, справедливості, патріотизму.

Обладнання. Ілюстрації, фотографії, плакати відомих художників на біблійну тематику.

Хід уроку

Повідомлення теми.

Перегляд діафільму (Біблія для дітей)

1. Пояснення десяти Біблійних Заповідей.

Перша заповідь: нехай не буде в тебе інших богів, крім Мене.

Друга заповідь: ім'я Боже святе, зловживання Божим іменем.

Третя заповідь: день Господній та свята.

Четверта заповідь: обов'язки членів сім'ї.

П'ята заповідь: повага до життя, пошана до здоров'я.

Шоста заповідь: чистота, християнська дошлюбність.

Сьома заповідь: приватна власність.

Восьма заповідь: правда в житті християнина.

Дев'ята заповідь: любов між чоловіком і дружиною.

Десята заповідь: непорядковані прагнення.

Робота над змістом книги І.І. Огієнка «Бог і світ. Читанка для молоді недільних і українських шкіл та родин».

Розгляд моральних законів, за якими необхідно жити дитині. (С. 30-69).

Ознайомлення з духовно-національною мораллю (С.3–30).

Завдання додому. Підготувати доповідь на тему «Духовні здобутки українського народу».

УРОК 4-й

Тема. Духовні цінності: втрати, пошуки, повернення. Історичні етапи духовного відродження українського народу. Шляхи повернення духовних цінностей українців. Засудження зневаги національної культури, віри, звичаїв, обрядів, традицій, яка породила моральне спустошення душі і бездуховність. Людська спільнота (особа й суспільство, участь у суспільному житті).

Мета. Розкрити духовну красу українського народу та причини деформації національного світогляду під впливом тоталітарної ідеології. Утверджувати в душах дітей необхідність і велич духовної спадщини рідного народу; гнівний осуд аморальних вчинків. Виховувати в учнів високі патріотичні й загальнолюдські ідеали добра, милосердя, справедливості.

Обладнання. Українські вишивки, портрети українських діячів культури, фотографії національних музеїв України.

Хід уроку

Повідомлення теми.

Заслуховування двох повідомлень про дослідження проблеми! «Духовні здобутки українського народу».

Виступи учнів за планом:

Як ви розумієте духовні цінності?

Розкрити розвиток духовних цінностей на Україні. На яких історичних етапах цей розвиток гальмувався? Пояснити, чому? Що треба робити, щоб відродити духовну культуру українців?

Яку роль відігравала церква у духовно-національному житті українського народу в минулому?

Які чинники характеризують духовну особистість? Пояснити, чому?

Назвати українських діячів, які своєю творчою працею славили духовну культуру нації? Що, на вашу думку, надихало їх?

Можливий чи ні розвиток духовності без використання історичних надбань - пам'яток вітчизняної культури? Які національні музеї України Ви знаєте?

Перегляд діафільмів, слайдів із зображенням духовно-національних пам'ятників України.

Завдання додому. Намалювати улюблені краєвиди.

УРОК 5-й

Тема. Диспут «Духовні цінності українського народу». Осмислення та оцінка духовно-національної спадщини. Розкриття болючих проблем сучасності.

Мета. Активізувати в учнів духовно-патріотичну діяльність. Розвивати в школярів вміння висловлювати свої думки, відстоювати свої погляди у суперечках з опонентами.

Обладнання. Державний герб України. Гімн України (записаний на магнітофонній стрічці). Вишитий рушник. Калина (малюнок). Верба (малюнок).

Хід уроку

Повідомлення теми.

Вступне слово вчителя.

Прослуховування стоячи Державного Гімну України:

а) розповідь вчителя про те, на чий слова і музику був написаний Державний гімн України, коли це було і чому довгий час він був невідомим.

Розкрити значення державної національної символіки (герб, прапор).

Пояснити, що без державної незалежності духовне відродження нації буде неможливе.

Проведення конкурсу на кращий малюнок (це було домашнє завдання).

Диспут «Духовні цінності українського народу» (розкриття болючих проблем сучасності).

Чинники, що впливали на розвиток духовних цінностей українського народу.

Шляхи та засоби духовного відродження на сучасному етапі.

Твій особистісний вклад у духовно-національне відродження.

Завдання додому. Написати статтю (на конкурс у шкільну газету) «Духовне суспільство – скарб нації».

Вважаємо за доцільне акцентувати увагу на пріоритетних ціннісних виховних орієнтирах які на сьогоднішній момент є найактуальнішими та своєчасними. А саме: Духовність, Громадянськість, Патріотичність.

Список використаних джерел:

1. Бог і світ. Читанка для молоді недільних і українських шкіл та родини / Іларіон. – Вінніпег, 1964. – 72 с.
2. Іларіон. Віра. Слово во врем'я люте / Іларіон. – Холм, 1944. – 19 с.
3. Іларіон. Українська культура і наша церква. Ідеологія Української православної Церкви. Життєпис / Іларіон. – Вінніпег : Накладом Товариство «Волинь», 1991. – 84 с.
4. Кучинська І.О. Виховання духовних цінностей дітей і молоді у творчій спадщині Івана Огієнка : навчальний посібник / І.О. Кучинська, – Кам'янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2002. – 104 с.
5. Огієнко І.І. Наука про рідномовні обов'язки / І.І. Огієнко. – Жовква, 1936. – 72 с.

The article focuses on possible problems with elective option of forming spiritual values of senior pupils of secondary school using modern spiritual and educational heritage of outstanding national figure of Ivan Ohienko Version.

Key words: Ivan Ohienko, spirituality, values, heritage, identity.

Отримано: 06.10.2016 р.

УДК 811.161.2'367.625

О. В. Мартіна

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ГРАМАТИЧНА ПРАВИЛЬНІСТЬ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті розглянуто аспекти формування правильності мовлення, педагогічні та лінгвістичні умови формування мовленнєвої культури та оволодіння мовленнєвими засобами учнів початкових класів; окреслено шляхи і способи покращення їх комунікативної діяльності та удосконалення практичної підготовленості вчителя до роботи з дітьми. Нові тенденції шкільної мовної освіти передбачають посилення практичної спрямованості процесу опанування рідної мови, підпорядкування роботи над мовною теорією інтересам мовленнєвого розвитку учнів. З огляду на це мета шкільного мовного курсу вбачається у «забезпеченні належного рівня мовленнєвої компетенції учнів, що є однією з найважливіших умов їхньої успішної соціалізації».

Ключові слова: культура мови, культура мовлення, комунікативно-мовленнєві вміння, літературні норми, педагогічна діяльність, педагогічна майстерність, професійна діяльність, граматична правильність, мовна особистість, зв'язне мовлення.

На сучасному етапі розвитку освіти початкова школа перейшла на нову структуру і зміст. Зросли вимоги до якості початкової освіти, створено сприятливі умови для посилення практичної спрямованості навчання та творчого розвитку дитини. Особливу роль у навчальному процесі відведено рідній мові з огляду на її значущість для опанування знань з інших предметів та становлення і розвитку духовно багатой особистості.

Свого часу відомий учений і патріот своєї держави Іван Огієнко вважав, що тільки рідна мова є для людини найвищою цінністю, оскільки приносить найбільше й найглибше особисте щастя, водночас вона є і найвищою державною цінністю, оскільки формує найсильніші патріотичні характери. Відстоюючи єдність і соборність української нації та держави, вчений наголошує на мовних цінностях народу: «Без добре виробленої рідної мови немає всенародної свідомості, без такої свідомості немає нації, а без свідомості нації – немає державності як найвищої громадянської організації, в якій вона отримує найповнішу змогу свого всебічного розвитку й виявлення» [5, с.12].

Нові тенденції шкільної мовної освіти передбачають посилення практичної спрямованості процесу опанування рідної мови, підпорядкування роботи над мовною теорією інтересам мовленнєвого розвитку учнів. З огляду на це мета шкільного мовного курсу вбачається у «забезпеченні належного рівня мовленнєвої компетенції учнів, що є однією з найважливіших умов їхньої успішної соціалізації» [2, с.18].